

költségtérítés; „skóla u sztanka” (248. p.) = valamely szakmának kizárólag az üzemekben (híres szakemberek irányítása mellett) történő elsajátíttatása; „szlúzsba znakómszva” (204. p.) = kb. a mi Négy évszakunkhoz hasonló „párkereső szolgálat” magányos férfiak és nők számára; „szubbótnycsaty” (215. p.) = kommunista szombatokon részt venni stb.

Szeretnék hinni, hogy a korántsem teljes egészében bemutatott szovjet lexikográfiai kiadvány jó néhány orosz tanár figyelmét irányítja majd az orosz nyelv neologizmusaira, illetve arra a gondolatra, hogy a hasonló kiadványok igen jó szolgálatot tehetnek az egyéni továbbképzés ügyének éppúgy, mint az iskolai oroszoktatás színvonalának emelésének.

H. Tóth Erika

Ny. A. Ljubimova–A. G. Bratigina–T. A. Vosztrova

RUSSZKOJE PROIZNOSZENYIJE ZVUKI UDARENJIJE RITMIKA

(Izd-vo „Russzkij jazik”, Moszkva, 1981.)

Nemrég jelent meg 25 000 példányban egy újabb fonetikai kiadvány, mely egy sor újszerű, érdekes, ugyanakkor vitatható gyakorlati probléma-felvetése miatt érdemel figyelmet az oroszoktatás és a továbbképzés minden területén.

Nyina Alekszandrovna Ljubimova, Alisza Germanovna Bratigina és Tamara Alekszandrovna Vosztrova *Orosz kiejtés. Hangok. Hangsúly. Ritmika* c. könyve gyakorlati anyaga, ortoépipi ajánlásai az ún. leningrádi fonológiai iskola experimentális fonetikai kutatási eredményeire támaszkodnak, amit mind a szerzői előszó hangsúlyoz (4. lap), mind a felhasznált irodalom egyértelműen elárul (7. lap).

Itt nem fonetikai kurzusról van szó, hanem *gyakorló könyvről*, a fonetikai-ortoépipi ajánlások mögött azonban tudatosan kimunkált elméleti rendszer áll, amit a szerzők elméleti miniumnak is szánnak azoknak a külföldi diákoknak és felnőtteknek, akik a gyakorló könyv alapján igyekeznek megalapozni orosz fonetikai ismereteiket, illetve tervszerűen fejleszteni a megszerzetteket.

A kialakítandó fonetikai-ortoépipi jártasságok és készségek megközelítésének a *modellje* eltér a szokásostól, mert itt mindig a *bangtól* haladunk a *betű* felé. Kérdés azonban, hogy mindez – a korábbi gyakorlathoz képest – egyszerűbbé és áttekinthetőbbé teszi-e azt az utat, amelyen a tanuló eljut a teljes ortoépipi szabályrendszerig és annak gyakorlati realizálásáig az idegennyelvű kommunikáció során.

Csak helyes lehet, hogy a gyakorló könyvben helyet kaptak *szóritmikai* gyakorlatok is (86–129. lap).

Emellett a könyv értéke, hogy – számos gyenge fonetikai gyakorló könyv után – itt igen változatos, sokrétű és sokszintű gyakorlatokkal ismertetik meg a szerzők mindazokat, akik ebből a könyvből tanulni, avagy tanítani óhajtanak.

A szerzők a szegmentális elemek gyakorlását (illetve gyakoroltatását) a *magánhangzókkal* kezdi (9–29. lap), aminek a helyességét a fonetikai szakirodalomban az utóbbi időben egyre többen megkérdőjelezik ama tényre való hivatkozással, hogy az orosz nyelv azoknak a nyelveknek a sorába tartozik, amelyekben a *mássalhangzóké* a domináns szerep; a magánhangzók pozicionális és kombinatorikus árnyalatai lényegében a mássalhangzók minőségétől függenek az adott fonetikai helyzetekben...

Minden fonetikai gyakorló könyv egyik kardinális kérdése az *ortoépipi norma* kérdésében elfoglalt elvi és gyakorlati síkú álláspont. Nézetünk szerint a tanárnak világos álláspontot kell kialakítani az egyes ortoépipi ajánlásokat illetően, s azt precíz megfogalmazásban is közölnie kell a tanulóval, mert a fonetika nem az államtitkok tudománya... Egy sor fonetikai jellegű kiadvánnyal ellentétben Ljubimovák ortoépipi ajánlásai itt-ott túl szigorúaknak tűnnek még akkor is, ha ezt a tudományos leírás egyértelműen támogatja. Vitatható ugyanis, hogy szükséges-e feltétlenül különbséget tenni a szó elején abszolút helyzetben levő rövid [a] (pl.: Alzsír; oknó, 10. lap), illetve a hangsúlyt megelőző szótagban ejtett, ún. „kriská”-val jelölt rövid [a] között (pl.: batón; doszka, 10. lap), hiszen aligha van lényeges különbség az említett 2 fonetikai helyzetben ejtett árnyalat esetében, amit – éppen ezért – az oroszok (!) számára készült fonetikák is elhanyagolnak (vö. pl.: L. L. Bulanyin 1970-ben, M. I. Matuszevics 1976-ban megjelent orosz fonetikáját!).

Ljubimovák könyve sok gyakorlatot szentel a *mássalhangzóknak* (29–86. lap), s ebben a részben is a *bangtól* a *betű felé* történő haladás a mérvadó, ami a „fonetika” szó szellemének meg is felel, jóllehet eltér a hagyományostól... Ebben a részben a szerzők nagy gondot fordítanak a morfémahatárokon megfigyelhető fonetikai törvényszerűségekre, amelyek néha a mostohagyerek szerepét játsszák az orosz ortoépipa iskolai tanítása folyamatában 92–106. lap). Itt viszont célszerű lett volna bemutatni jó néhányat azokból az esetekből, amikor a hangsúly „átolódik” az előjáróra különféle szemantikai-grammatikai törvényszerűségek érvényesülése és realizálódása folytán (az ún. Sahahtov-törvény érvényesülésének néhány esetére gondolunk: „Jemu uzse zá szorok”; „On bil zá gorodom” stb.). Ezekkel az esetekkel azért is érdemes foglalkozni, mert a hangsúlyjelölés nélküli orosz szövegekben a középiskolát végzett tanulóink nagy része fel sem ismeri ezeket az eseteket, s helyesen ki se tudja ezeket olvasni (a használatukról meg ne is beszéljünk).

Mindenképpen dicsérendő a szerzők „problémaérzékenysége” a főnevek hangsúlygyakorlatai esetében (109–118. lap). Megnyugtató, hogy dr. Asbóth Oszkárnak (1852–1920) egy 1891-es „jövendölése” kezd beteljesedni az oroszoktatásban: „érdemes volna... alapos vizsgálat tárgyává tenni, ... hogy miképp él és változik legkülönbözőbb okok hatása alatt, az, amit a szók *lelkének* neveztek, a hangsúlyt.” (A hangsúly a szláv nyelvekben. – Kiemelés tőlem: H. L.).

A kiadvány értékét növelik a körültekintően

megválogatott irodalmi idézetek (próza, vers), amelyekből szép számban akad a Mellékletben (129–141. lap) is.

A fonetikai kiadvány egyik lektora L. A. *Verbickaja* (Leningrádi Állami Egyetem), akinek a kutatásai alapul is szolgáltak a gyakorló könyv összeállításához (elsősorban az 1976-ban megjelent Russzkaja ortoépia c. műve).

Ügyes, hozzáférő hangosítással az anyag vitathatatlanul jól hasznosítható mind az oroszoktatásban, mind a továbbképzésben.

Dr. Hajzer Lajos